

Přičitatelnost trestných činů

PO

prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.
JUDr. František Púry, Ph.D.

Přičitatelnost trestného činu

- právnické osoby jsou uměle právem vytvořeny a nadány právní subjektivitou, deliktní způsobilostí, vnitřní organizací a majetkovou autonomií
- právnická osoba nemá vlastní vůli
- zvláštní konstrukce tzv. přičitatelnosti

Teorie „zavinění“ právnických osob

- agregační teorie
- teorie alter ego
- identifikační teorie

Přičitatelnost v České republice

- konstrukce přičitatelnosti pomocí formálního a materiálního prvku
- protiprávní jednání v zákoně vymezených jednajících osob přičítané právnické osobě

1) přímo

2) nepřímo u zaměstnanců

2. a) na základě rozhodnutí, schválení či pokynu statutárních orgánů nebo jiných odpovědných osob

2. b) na základě porušení péče řádného hospodáře

Přičitatelnost v České republice

Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

Přičitatelnost v České republice

A dále:

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku, zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c).

Přičitatelnost v České republice

Právníké osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného
v § 7 TOPO, jestliže byl trestný čin spáchán

- jednáním orgánů nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO
- jednáním zaměstnance uvedeného v § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, které je však navíc omezeno korektivem, že k němu došlo na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedly potřebná opatření

Přičitatelnost v České republice

- k problematice přičitatelnosti viz rozhodnutí:
 - sp. zn. 8 T 63/2015 (Městský soud v Brně)
 - sp. zn. 5 T 99/2017 (Městský soud v Brně)
 - sp. zn. 39 T 121/2016 (Obvodní soud pro Prahu 7)
 - sp. zn. 3 T 236/2016 (Městský soud v Brně)
 - sp. zn. 3 T 43/2014 (Okresní soud v Hodoníně)
 - sp. zn. 14 T 116/ 2015 (Okresní soud Praha - západ)
 - sp. zn. 1 T 26/2018 (Okresní soud v Šumperku)
 - sp. zn. 14 T 75/2018 (Okresní soud v Mělníku)
 - sp. zn. 3 T 33/2016 (Okresní soud v Příbrami)
 - sp. zn. 2 T 190/2016 (Okresní soud Praha - západ)
 - sp. zn. 3 T 35/2017 (Okresní soud Plzeň - město)

Rozhodnutí 8 Tdo 654/2014 (sb. č. 50/2015)

- Vyžaduje-li zákon konkrétní nebo speciální subjekt (ve smyslu ustanovení § 114 odst. 1, § 229 tr. zákoníku), stačí k trestní odpovědnosti fyzické osoby, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem tato fyzická osoba jednala (§ 114 odst. 2 tr. zákoníku).

Rozhodnutí 8 Tdo 654/2014 (sb. č. 50/2015) (2)

- Okolnost, že právnická osoba nemůže být trestně odpovědná za některý z trestných činů se zúženým okruhem subjektů s ohledem na ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, neznamená, že nemůže být trestně odpovědná fyzická osoba jednající za tuto právnickou osobu. Argument, že fyzická osoba je jen obecným subjektem trestného činu se zúženým okruhem subjektů (pachatelů), za který právnická osoba sama trestně neodpovídá, v této souvislosti neobstojí.

Rozhodnutí 8 Tdo 627/2015 (sb. č. 23/2016)

- I. Protiprávní čin je spáchán v zájmu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „t. o. p. o.“), má-li z něho právnická osoba buď majetkový prospěch, nebo jakýkoliv imateriální prospěch, či získá-li jakoukoliv jinou výhodu. Uvedený znak je třeba vykládat tak, že prospěch nebo výhoda právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím benefitů dosažených tímto trestným činem jejími zaměstnanci či společníky musí mít takovou povahu, že benefitem zaměstnance či společníka právnické osoby jsou podmíněny prospěch nebo výhoda samotné právnické osoby. (...)

Rozhodnutí 8 Tdo 627/2015 (sb. č. 23/2016) (2)

- II. Zavinění právnické osoby ve vztahu k některému z trestných činů vymezených v § 7 t. o. p. o. je třeba odvozovat od zavinění fyzické osoby, která při páchaní trestného činu jednala jménem právnické osoby nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti ve smyslu § 8 odst. 1 t. o. p. o., nikoliv od zavinění fyzické osoby oprávněné činit v řízení úkony za právnickou osobu, jde-li o odlišné fyzické osoby. (...)

Rozhodnutí 5 Tz 41/2014 (sb. č. 28/2015)

- Použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 tr. ř. není vyloučeno ani v řízení proti právnickým osobám, když zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje žádné ustanovení o konání alternativních způsobů řízení (srov. § 1 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“).

Rozhodnutí 5 Tz 41/2014 (sb. č. 28/2015) (2)

- Doznání požadované ustanovením § 307 odst. 1 písm. a) tr. ř. bude v řízení o přečinu vedeném jak proti fyzické osobě, tak i proti právnické osobě, jejímž jménem obviněná fyzická osoba měla přečin spáchat, naplněno tím, že doznání učiní tato obviněná fyzická osoba (§ 8 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob). Souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání takové právnické osoby nemůže vyjádřit obviněná fyzická osoba (§ 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob), nýbrž osoba oprávněná v trestním řízení vedeném proti právnické osobě činit úkony ve smyslu § 34 odst. 1, odst. 2 nebo odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, resp. § 21 odst. 1, odst. 2, odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhodnutí 8 Tdo 972/2016 (sb. č. 29/2017)

- Pro závěr, že za určitý trestný čin nese trestní odpovědnost právnická osoba, nestačí, že jde o trestný čin neuvedený ve výjimkách podle § 7 t. o. p. o. a že protiprávní čin spáchala fyzická osoba uvedená v § 8 odst. 1 t. o. p. o. v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti.1) Tento čin totiž musí být přičitatelný dané právnické osobě podle § 8 odst. 2 t. o. p. o., což kromě uvedeného znamená, že jde o takové jednání fyzické osoby, které je svým obsahem a účelem i jednáním právnické osoby navenek.
- K trestní odpovědnosti právnické osoby postačí i jen jeden z alternativně stanovených vztahů jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 t. o. p. o. k právnické osobě, tedy jednání takové fyzické osoby v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti.

Rozhodnutí 8 Tdo 972/2016 (sb. č. 29/2017) (2)

- Právnické osobě nelze přičítat trestný čin ve smyslu § 8 odst. 2 t. o. p. o., pokud jednající fyzická osoba spáchala protiprávní čin fakticky v rámci činnosti právnické osoby, ale na úkor této právnické osoby. V takovém případě sice platí, že právnická osoba obecně odpovídá za volbu fyzických osob oprávněných za ni jednat, avšak byla-li právnická osoba zneužita ke spáchání trestného činu fyzickou osobou jednající za ni, zpravidla není možno dovést spáchání trestného činu i touto právnickou osobou.

Rozhodnutí 5 Tdo 784/2016 (sb. č. 34/2017)

- Ustanovení § 8 odst. 3 t. o. p. o. připouští vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby i tehdy, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2 t. o. p. o. Rozhodná skutková zjištění ovšem musí i v tomto případě poskytovat dostatečný podklad ke spolehlivému závěru, že určitá fyzická osoba - byť neznámá či neztotožněná - spáchala protiprávní čin jménem 1) trestně odpovědné právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti (např. že v rozporu se svými povinnostmi úmyslně zatajila účetnictví společnosti s ručením omezeným s dalšími důsledky uvedenými v § 254 odst. 1 tr. zákoníku), že si tak počínala v postavení vyžadovaném podle § 8 odst. 1 písm. a) až d) t. o. p. o. (např. jako jednatel společnosti s ručením omezeným) a že vzhledem k tomu lze přičítat spáchání trestného činu právnické osobě ve smyslu § 8 odst. 2 t. o. p. o. (např. v důsledku spáchání činu statutárním orgánem právnické osoby či jeho členem).

Rozhodnutí 5 Tdo 784/2016 (sb. č. 34/2017) (2)

- Tyto podmínky však nebudou splněny, pokud soudy nižších stupňů učinily skutkový závěr, podle něhož nebylo prokázáno, že se stal skutek, kterým měla určitá fyzická osoba založit trestní odpovědnost právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 a 2 t. o. p. o., resp. jestliže ve vztahu k takové fyzické osobě se soudům nepodařilo vůbec zjistit, zda a jakým způsobem jednala.

Rozhodnutí 3 Tdo 487/2018

- šlo o tr. čin podvodu podle § 209 odst. 1, 3 TZ, který měl být spáchán neoprávněným odběrem elektřiny po manipulaci s elektroměrem, který provedla neznámá FO ve prospěch PO
- soudy nižších stupňů uzavřely, že musela jednat některá z FO podle § 8 odst. 1 ZTOPO nebo z jejího podnětu nějaká jiná FO mimo PO
- NS zrušil odsuzující rozhodnutí s tím, že jde o příliš obecný závěr a musí být zjištěno, v jakém z postavení podle § 8 odst. 1 ZTOPO jednala nezjištěná FO a z jakého důvodu založila přičitatelnost činu PO podle § 8 odst. 2 ZTOPO
- nestačí, že FO jednala ve prospěch PO (odkaz na R 34/2017)
- rozhodnutí NS navrženo k publikaci do Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí 3 Tdo 487/2018 – právní věta

- K tomu, aby protiprávní čin nezjištěné fyzické osoby založil trestní odpovědnost právnické osoby podle § 8 odst. 3 t. o. p. o., nestačí závěr, že taková fyzická osoba jednala v zájmu právnické osoby ve smyslu návětí § 8 odst. 1 t. o. p. o. K trestní odpovědnosti právnické osoby nepostačuje ani alternativní zjištění, že nezjištěná fyzická osoba jednala v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti v některém (blíže neurčeném) z postavení podle § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d) t. o. p. o., ale musí být učiněn jednoznačný závěr podložený odpovídajícím skutkovým zjištěním, že tato fyzická osoba jednala buď v některém z postavení předpokládaných v § 8 odst. 1 písm. a) až c) t. o. p. o., anebo v postavení podle § 8 odst. 1 písm. d) t. o. p. o., a že v důsledku toho je spáchaný čin přičitatelný právnické osobě buď podle § 8 odst. 2 písm. a) t. o. p. o., anebo podle § 8 odst. 2 písm. b) t. o. p. o. To platí i za situace, má-li být právnická osoba spolupachatelem nebo účastníkem na trestném činu jiné osoby.

Potřebná opatření

- opatření, která měla PO provést podle jiného právního předpisu nebo která po ní lze spravedlivě požadovat
- zejména neprovedla povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo
- neučinila nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu

Liberace z trestní odpovědnosti

- zákon č. 183/2016 Sb. novelizující zákon o TOPO

§ 8 odst. 5: „Právníká osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“

Liberace z trestní odpovědnosti

- vhodnější znění?
- „Právní osobě nelze přičítat podle odstavce 2 jednání osob uvedených v odstavci 1 písm. b), c) a d), pokud vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.“

Trestněprávní vs. občanskoprávní přičitatelnost

- trestní právo je chápáno jako uzavřený systém, který je v jistém smyslu autonomní vůči ostatním právním odvětvím.
- tak *trestní právo* činí i v případě, kdy základní pojem přejímá z jiného právního odvětví

Zavinění vs. přičitatelnost

- právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7 TOPO jen tehdy, jestliže „byl spáchán“ jednáním některé z fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO za podmínek tam uvedených.
- každý z těchto trestných činů mimo jiné vyžaduje určitou *formu zavinění* (úmysl nebo nedbalost), přičemž bez tohoto zavinění nedojde ke spáchání trestného činu touto osobou a právnické osobě by tak nebylo co přičítat.

Pachatel, spolupachatel

- § 9 TOPO
 - Pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně. (odst. 1)
 - Pachatelem je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. (odst. 2)
- Srov. rozhodnutí sp. zn. 3 T 35/2017 (Okresní soud Plzeň - město) a sp. zn. 1 T 24/2017 (Okresní soud v Kladně)

Odpovědnost nástupce

- § 10 TOPO
 - Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce. (odst. 1)
 - Přešla-li trestní odpovědnost podle odstavce 1 na více právních nástupců právnické osoby, přihlédně soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin. (odst. 2)

Účinná lítost

- § 11 TOPO
 - Trestní odpovědnost právnické osoby zaniká, jestliže dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a
 - a) odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo škodlivému následku zamezila nebo škodlivý následek napravila, nebo
 - b) učinila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. (odst. 1)

Účinná lítost

- § 11 TOPO
 - Účinná lítost je nicméně vyloučena u korupčních trestných činů, porušení pravidel hospodářské soutěže dle trestního zákoníku, úplatkářských trestných činů (viz odst. 2)
 - Srov. rozhodnutí sp. zn. 15 T 84/2016 (Okresní soud v Lounech)
 - (v návaznosti na ně sp. zn. 4 Tdo 1368/2018)

Přičitatelnost na Slovensku

- až do roku 2016 nepravá trestní odpovědnost
- zákon č. 91/2016 – inspirací český zákon

Přičitatelnost na Slovensku

„§ 4 (Trestná zodpovednosť právnickej osoby)

(1) Trestný čin podľa § 3 je spáchaný právnickou osobou, ak je spáchaný v jej prospech, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konal

- a) štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu,
- b) ten, kto vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad v rámci právnickej osoby, alebo
- c) iná osoba, ktorá je oprávnená zastupovať právnickú osobu alebo za ňu rozhodovať.

Přičitatelnost na Slovensku

„§ 4 (Trestná zodpovednosť právnickej osoby)

(2) Trestný čin podľa § 3 je spáchaný právnickou osobou aj vtedy, ak osoba uvedená v odseku 1 nedostatočným dohľadom alebo kontrolou, ktoré boli jej povinnosťou, hoci z nedbanlivosti umožnila spáchať trestný čin osobou, ktorá konala v rámci oprávnení, ktoré jej boli zverené právnickou osobou.

(3) Spáchanie trestného činu právnickou osobou podľa odseku 2 sa právnickej osobe nepričíta, ak vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob spáchania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, je význam nesplnenia povinností v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 nepatrný.

Děkuji Vám za pozornost!